

здійснення кримінального провадження й недопущення протиправних посягань на права людини в майбутньому.

Література

1. В.І. Кунченко-Харченко, В.Г. Печерський, Ю.Ю. Трубін. Правознавство. - Навчальний посібник. - К.: Кондор, 2011. - 476 с.
2. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 30. - С. 141.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. // Голос України. - 2012. - 19 травня (№ 90-91).
4. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / за заг. редакцією В.Я. Тація. - Х.: Право, 2012. - Т. 2. - 664 с.

5. Кримінальний процесуальний кодекс України: наук.-практ. комент. / за заг. ред. В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шумила. - К.: Юстініан, 2012. - 1224 с.

6. Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ "Про деякі питання порядку здійснення судового провадження з перегляду судових рішень у суді апеляційної інстанції відповідно до Кримінального процесуального кодексу України" від 21.11.2012 № 10-1717/0/4-12. - [Електронний ресурс]: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v1717740-12>.

Лисюк Ю.В.

кандидат юридичних наук, доцент,
начальник відділення юридичного забезпечення

ОДУВС

Надійшла до редакції: 09.03.2014

УДК 343.11:343.53

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ СЛІДОВОЇ КАРТИНИ ПРИ ВЧИНЕННІ ШАХРАЙСТВА У СФЕРІ НЕРУХОМОСТІ

Сандрачук А. А.

Розглянуто деякі особливості слідової картини шахрайства у сфері нерухомості, визначено поняття слідової картини, розглянуті основні матеріальні та ідеальні сліди, розкриті окремі питання способів підробки документів.

Ключові слова: *слідова картина, шахрайство, нерухомість, документ.*

Рассмотрены некоторые особенности следовой картины мошенничества в сфере недвижимости, определено понятие следовой картины, рассмотрены основные материальные и идеальные следы, раскрыты отдельные вопросы способов подделки документов.

Ключевые слова: *следовая картина, мошенничество, недвижимость, документ.*

Some features of track picture of swindle are considered in the field of the real estate, the concept of track picture is certain, basic financial and ideal tracks are considered, the separate questions of methods of imitation of documents are exposed.

Keywords: *revealing traces, fraud, real estate document.*

Окремі аспекти протидії шахрайству в різних сферах господарчої діяльності досліджувались рядом вітчизняних і зарубіжних вчених, які зробили значний внесок у розроблення проблем кваліфікації та розслідування шахрайства. Серед них: Ю.П. Аленін, Д.І. Амінов, М.М. Бабаєв, В.П. Бахін, Г.Н. Борзенков, А.І. Бойцов, А.Ф. Волобуєв, В.Є. Ворошилін, А.В. Іщенко, А.Ф. Кістяковський, О.Н. Колесніченко, В.Н. Кудрявцев, Н.Ф. Кузнецова, Б.А. Курінов, В.Д. Ларичев, Ю.І. Ляпунов, С.В. Максимов, Г.М. Міньковський, А.В. Наумов, Б.С. Никифоров, А.А. Пінаєв, Є.Ф. Побегайло, С.В. Позднишев, А.І. Рарог, В.П. Ревін, Н.С. Таганцев, Е.С. Тенчов, В.В. Тищенко й інші. Ми розглянемо шахрайство у сфері нерухомості, а саме особливості слідової картини цього злочину.

Злочин завжди матеріальний і викликає сукупність пов'язаних з ним змін, що відбуваються в органічній і неорганічній природі. Такі відображення поділяються на матеріальні (що виникають як результат взаємодії різних

об'єктів) та ідеальні (суб'єктивні образи об'єктивної дійсності, відображені в пам'яті людини) [1, 2]

У трасології традиційно розрізняють сліди злочину, а також сліди злочинця або засобів, якими він користувався. У широкому розумінні сліди злочину охоплюють всі ті зміни обстановки, предметів, які виникають внаслідок вчинення злочину. У вузькому розумінні слідами називають матеріально-фіксовані відображення зовнішньої будови одних об'єктів на інших, а також відбиття умови та механізму їх утворення.

М.В. Салтевський інформацію про подію злочину, що утворилася в процесі його вчинення, назвав "слідова картина" [2], розуміючи під цим сукупність матеріальних та ідеальних відображень і умов, існуючих на момент виявлення злочину. "Слідова картина" як елемент криміналістичної характеристики - поняття зібране, яке включає опис матеріальних та ідеальних відображень і умов, особливості місця, часу вчинення злочину та деякі інші ознаки, які інколи називають як самостійні елементи криміналістичної характеристики. Мислиться, що така інтерпретація є найбільш вдалою, оскільки поняття "слідова картина" події злочину розкриває інформаційну сторону матеріальних та ідеальних відображень.

Як зазначає О.Я. Баєв, для досягнення злочинних цілей "особо незалежно від її суб'єктивних якостей, а нерідко й від кримінальної ситуації, що склалася, слід вчинити низку типових дій. Сліди не тільки закономірно виникають у результаті вчинення будь-якого злочину, але і є типовими для злочинів певного виду, залишаються на певних об'єктах, у визначених місцях, полягають у певних змінах матеріальної обстановки, містяться в пам'яті певного контингенту людей. Це, у свою чергу, пов'язано з тим, що для вчинення злочину певного виду особа повинна вирішити низку типових задач, для їх рішення здійснити низку типових дій" [3, 5]. Вказані положення застосовуються при розслідуванні будь-яких кримінально караних діянь, також і шахрайства.

"Слідова картина" злочину є обов'язковим елементом криміналістичної характеристики шахрайства у сфері нерухомості, оскільки його зміст виступає практичним інструментом і своєрідним орієнтиром у виборі напрямків розслідування. На думку Р.С. Белкіна, описання способів

вчинення злочинів полягає не лише в описанні дій, за допомогою яких досягнуті цілі злочинного посягання, але й в описанні типових наслідків застосування того або іншого способу, тобто характерних слідів і місць їх локалізації. "Голе" описання способу злочину не досягає мети: опис треба здійснювати або від слідів застосування цього способу, або до слідів такого застосування [4, 178].

Механізм слідоутворення при здійсненні шахрайства у сфері нерухомості передбачає утворення не тільки матеріальних слідів злочину, а й ідеальних - уявного образу злочинця у свідомості потерпілого, свідка. Найчастіше виникають саме матеріальні сліди - документи.

З криміналістичної точки зору, документ є одним з видів матеріальних носіїв зафіксованої в ньому інформації, що має значення для вирішення правових, організаційних, пошукових і пізнавальних завдань у кримінальному судочинстві. Документ (від лат. *documentum* - свідчення, доказ чого-небудь) - матеріальний об'єкт, у якому зафіксовані відомості про які-небудь факти, що відбулися чи передбачувалися [5, 51]. Представляють інтерес письмові документи, інформація (текстова, цифрова), яка міститься в них, а також сліди підробки документів.

На сьогодні більшість документів виконуються не на друкарських машинках, а за допомогою комп'ютера з подальшим друком на принтері. За допомогою комп'ютерної техніки в наш час створюються фіктивні документи, а також вносяться зміни в справжні. За допомогою сканерів і лазерних принтерів виконуються найрізноманітніші види монтажу текстової та цифрової інформації, що міститься в документах, а також реквізитів (підписів, відбитків печаток і штампів).

Найбільш поширеними способами підробки документів при вчиненні шахрайства з фінансовими ресурсами є: 1) підробка відбитків печаток і штампів; 2) підробка підпису уповноваженої особи; 3) повна або часткова підробка тексту документа. Оскільки складання підроблених документів є, як правило, складовою частиною способу вчинення шахрайства з фінансовими ресурсами, знання можливих ознак підробки документів є необхідною умовою ефективного виявлення й розслідування цього виду злочинів.

Поширеним способом внесення неправдивої інформації в документи є їх часткова підробка, наприклад, внесення змін у реквізити документа. Реквізити всіх видів документів виконують дві функції: інформаційну (повідомляють, від кого виходять відомості, що містяться в документі) та посвідчувальну або захисну (підтверджують достовірність інформації й одночасно захищають її від фальсифікації) [6, 56].

Потрібно звернути на особливості нанесення відбитків печаток і штампів, як одного з основних засобів захисту документа від підробки. Відбитки печаток і штампів також можуть підроблятися різними способами. Традиційними способами підробки відбитків печаток і штампів є: змалювання відбитка печатки на самому документі, одержання відбитка за допомогою саморобного кліше, копіювання оригінального відбитка з іншого документа.

Для виготовлення підроблених відбитків печаток і штампів часто використовуються можливості сучасних друкуючих приладів (принтерів). Як засоби, за допомогою яких такі відбитки переносяться на папір, використовуються лазерні й струменеві принтери, як найбільш доступні й такі, що забезпечують високу якість друку.

Для документів, роздрукованих на струменевих принтерах, характерним є рівномірне, повне заповнення усьо-

го поля знаку й нерівності його країв. При користуванні папером низької якості можливе проникнення барвника на зворотний бік паперу. Як правило, надрукований знак має матову поверхню. Під дією вологи барвник струменевого принтера розпливається. Документам, надрукованим на лазерних принтерах, властиві ознаки електрофотографічного друку. Знаки й графічні зображення, одержані в такий спосіб, відрізняються рівномірним заповненням по всьому полю, краї знаків хоч і мають звивисту лінію, однак вона чіткіше, ніж при струменевому друку. На вільному полі листа між знаками можна спостерігати мікрозабруднення у вигляді крапок, що пов'язано з нестаточним видаленням зайвих частинок тонера. Знаки при лазерному способі друку характеризуються блискучою поверхнею, барвник має гарну вологостійкість. Якщо ж для копіювання використовувалась копіювально-розмножувальна техніка, то, крім ознак, що характеризують відповідний спосіб друку, властива наявність додаткових, невинуватих штрихів, які були скопійовані з оригіналу разом з відбитком [7, 137-139].

Знання документообігу має дуже важливе значення, адже сфери використання та складання тих чи інших документів різні, відповідно, різні способи циркулювання таких матеріальних слідів. Наприклад, одержання генерального доручення на приватизацію й продаж житла, дубліката свідоцтва (при наявності оригіналу) через обман чи зловживання довірою (наприклад, використання паспортів осіб, які померли; заява власника з корисливих мотивів про втрату свідоцтва про право власності на житло, одержання дублікату та використання його та свідоцтва для продажу однієї квартири різним особам). Доручення може бути підписане обманним шляхом. Варіантів тут теж може бути багато. Іноді власнику не повідомляють всю інформацію про те, які права він передає за дорученням (приміром, говорять лише про право розпоряджатися, але не про право відчувувати майно).

Наприклад, для вчинення шахрайства у сфері нерухомості з об'єктами, що перебувають у приватній власності, досить придбати один підроблений документ - генеральне доручення на право володіння, користування й розпорядження майном, щоб згодом, на законних підставах, придбати всі необхідні документи для здійснення незаконної угоди з житлом або правом на нього.

Здійснення злочинного плану пов'язане з встановленими правилами укладання певних угод. Злочинці враховують такі особливості, тому нерідко вдаються до дій (також і злочинних), спрямованих на створення видимості законності цивільно-правової угоди щодо об'єктів нерухомості. Такі дії тягнуть за собою утворення різного роду слідів. Для успішного розслідування подібних злочинів у сучасних умовах слідчий повинен знатися на різних законодавчих актах, що регулюють порядок угод у сфері нерухомості.

Знаючи правовий режим відчуження майна, можна встановити притаманні для нього механізми документообігу й конкретний перелік необхідних документів (джерел доказів). Комплексний їх аналіз, у свою чергу, може дати можливість висунути версії про час їх складання та пред'явлення, коло посадових осіб, що є свідками або невірними пособниками злочинців; виявити сліди матеріального чи інтелектуального підлогу документів, а також сліди самого злочинця (сліди рук, мікрочастинки його одягу, почерк і т.д.).

Ідеальні сліди у вигляді уявного образу злочинця частіше формуються в потерпілих, оскільки вони спосте-

рігають злочинця найбільш тривалий час, це пов'язано з тим, що при вчиненні шахрайства у сфері нерухомості відбувається тривалий контакт між учасниками злочину, а тому в аспекті слідоутворення доцільно сказати про важливе значення в розслідуванні ідеальних слідів. Потрібно включати в криміналістичну характеристику слідів шахрайства наявність зв'язків між злочинцем і потерпілим. Зазвичай люди мають певне коло спілкування, підтримують більш-менш стійкі стосунки. Особистісні, побутові, професійні зв'язки мають криміналістичну значущість не тільки для встановлення характеру відносин між шахраєм і жертвою, а й для встановлення кола свідків злочинної події.

Література

1. Галаган В.И. Использование следователем информации на первоначальном этапе расследования / В.И. Галаган - автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Украинская академия внутренних дел. - К., 1992. - 24 с.
2. Салтевский М.В. О структуре криминалистической характеристики хулиганства и типичных следственных ситуациях / М.В. Салтевский - криминалистика и судебная экспертиза. - К.: Вища шк., 1982. - Вып. 25. - С. 13-20.

3. Баев О.Я. Методические основы расследования отдельных видов преступлений: расследование отдельных видов преступлений / Под ред. О.Я. Баева. - Воронеж, 1986. - 386 с.

4. Белкин Р.С. Криминалистика: проблемы, тенденции, перспективы: от теории - к практике / Р.С. Белкин - М.: Юрид. лит., 1988. - 302 с.

5. Шепітько В.Ю. Криміналістика: енциклопедичний словник (українсько-російський і російсько-український) / За ред. В.Я. Тація. - Х.: Право, 2001. - С. 71.

6. Ткачев А.В. Проблемы реквизитов машинных документов / А.В. Ткачев - Вестник Московского университета. - Серия 11. Право. - 1999. - № 2. - С. 56.

7. Бирюков В.В. Криминалистическое исследование документов: монография / В.В. Бирюков, В.В. Коваленко - Луганск: РИО ЛИВД, 1999. - С. 137-139.

Сандрачук А.А.
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
ОДУВС
Надійшла до редакції: 09.03.2014

УДК 343.147(477)

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ЗА НОВИМ КПК УКРАЇНИ

Удренас Г. І.

Васильчук А. І.

Розглянуто деякі проблеми тактики проведення огляду місця події, визначено підстави проведення огляду місця події, розкриті окремі питання підготовки та проведення.

Ключові слова: огляд місця події, тактика, новий КПК України.

Рассмотрены некоторые проблемы тактики проведения осмотра места происшествия, обозначены основания проведения осмотра места происшествия, раскрыты отдельные вопросы подготовки и проведения.

Ключевые слова: осмотр места происшествия, тактика, новый УПК Украины.

Some problems of tactic of leadthrough of examination of site of occurrence are considered, the grounds of leadthrough of examination of site of occurrence are marked, the separate questions of preparation and leadthrough are exposed.

Keywords: examination of the scene, the tactics, the new Code of Ukraine.

Набрання чинності новим КПК України поклало відлік новому етапу формування та удосконалення кримінального процесуального законодавства та правозастосовної практики. Суттєвих змін зазнав інститут слідчих дій - засобів пізнавальної діяльності, що дають змогу повно, об'єктивно та всебічно дослідити обставини події минулого й прийняти справедливе й обґрунтоване рішення. Процес розвитку кримінально-процесуального законодавства на всіх його етапах супроводжувався увагою науковців до правового регулювання слідчих дій. Найбільше поширеною з усіх слідчих дій, що трапляється практично в кожному кримінальному провадженні, є слідчий огляд.

Практика показує, що від результативності та своєчасності проведення слідчого огляду здебільшого залежить успіх усього провадження. Аналізу проблемних питань огляду як слідчої дії приділено увагу науковцями в галузі кримінального процесу, криміналістики, судової психології. Значний внесок у розроблення цих питань зробили вчені України та інших держав: В.І. Алексійчук, О.Я. Баєв, В.П. Бахін, Р.С. Белкін, І.Є. Биховський, М.С. Бокаріус, О.М. Васильєв, А.І. Вінберг, А.Ф. Волобуєв, В.І. Галаган, Ф.В. Глазирін, В.Г. Гончаренко, В.І. Громов, В.А. Журавель, А.В. Іщенко, Н.І. Клименко, О.Н. Колесніченко, В.П. Колмаков, В.О. Коновалова, М.П. Молибога, Б.Я. Петелін, В.І. Попов, Е.А. Разумов, О.Р. Ратінов, Ю.Д. Федоров, В.Ю. Шепітько, І.М. Якімов та ін. Праці зазначених авторів присвячено дослідженню процесуальних питань проведення різних видів огляду, підстав до проведення огляду, порядку застосування технічних засобів, оформленню результатів цієї слідчої дії. Новий КПК України містить певні новели щодо визначення видів слідчого огляду, процесуальних підстав його проведення та оформлення результатів, що зумовлює актуальність розглядуваного питання та його своєчасність.

Мета статті – проаналізувати тактико-криміналістичні особливості проведення огляду місця події під час розслідування злочинів.

Інструментарій пізнавальної діяльності в досудовому провадженні завжди перебував під пильною увагою науковців і практиків. Оскільки основним засобом формування судових доказів були й залишаються слідчі, навколо визначення цього поняття точилися дискусії науковців. Слідчим пропонувалося розуміти як передбачену кримінально-процесуальним законом і забезпечену державним примусом сукупність операцій і прийомів, що здійснюються під час розслідування злочинів для